

Парламентське дослідження щодо гендерної експертизи нормативно-правових актів Європейського Союзу та держав-членів ЄС*

Анотація. У дослідженні проаналізовано спільні та відмінні риси у правовому регулюванні стандартів гендерної рівності й проведенні гендерної експертизи актів Європейського Союзу та держав-членів. Досліджено стандарти забезпечення гендерної рівності в Європейському Союзі, концептуальні підходи до закріплення стандартів гендерної рівності відповідно до законодавства держав-членів ЄС, інституційні механізми та особливості проведення гендерної експертизи нормативно-правових актів держав-членів ЄС.

Ключові слова: гендерна рівність, стандарти гендерної рівності, гендерна експертиза нормативно-правових актів, акти Європейського Союзу, законодавство держав-членів Європейського Союзу.

Вступ

Опис проблеми. Міжнародні стандарти гендерної рівності визначено міжнародно-правовими документами, наприклад, Загальною декларацією з прав людини¹, Конвенцією Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок², Пекінською декларацією³. В умовах глобальної нестабільності та збройної агресії Російської Федерації проти України актуальними є мінімальні стандарти захисту, забезпечення гендерної рівності та інклюзії в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема збройних конфліктів, що розроблені Міжнародною Федерацією Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФТЧХ і ЧП), – гідність, доступ, участь та безпека⁴. Релевантними для України в контексті євроінтеграційного руху є визначені актами *acquis* Європейського Союзу (далі – ЄС) стандарти гендерної рівності, що охоплюють значно більший обсяг прав жінок і чоловіків. Україна має значний масив норм, спрямованих на забезпечення гендерної рівності. Водночас для ефективного функціонування національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків загалом, та захисту жінок і чоловіків від гендерно зумовленого насильства зокрема, потрібно продовжувати роботу з наближення законодавства України до *acquis* ЄС у цій сфері. Досягнення відповідних стратегічних результатів зумовлюють необхідність розроблення та прийняття законодавчих змін для приведення національного законодавства у відповідність до Директиви Ради 2004/113/ЄС про реалізацію принципів рівності чоловіків і жінок у доступі до товарів і послуг, а також спрямованих на імплементацію норм Конвенції Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому

¹ Загальна декларація з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

² Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

³ Пекінська декларація. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text

⁴ Мінімальні стандарти захисту, забезпечення гендерної рівності та інклюзії в умовах надзвичайних ситуацій. URL: https://pgi.ifrc.org/sites/default/files/media/document/2025-01/minimum-standards-on-gender-disability-diversity-in-emergency_ukr.pdf

насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульської конвенції) та Директиви (ЄС) 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством⁵.

Метою дослідження є визначення спільних і відмінних рис правового регулювання стандартів гендерної рівності та здійснення гендерної експертизи актів ЄС та його держав-членів.

Об'єктом і предметом дослідження є нормативно-правові акти ЄС та держав-членів, у яких визначені стандарти гендерної рівності та інституційні механізми й особливості проведення гендерної експертизи нормативно-правових актів.

Основна частина

Сучасні доктринальні підходи. Оскільки в Україні поняття «міжнародні стандарти гендерної рівності» є доволі новим, звернемося до інших понять, на базі яких є можливим з'ясування його значення. С. М. Ляхвіненко пропонує розглядати стандарти правового регулювання як поєднання єдиних принципів і норм «щодо поведінки суб'єктів міжнародного права, які мають договірний характер, що склався у ході багаторічної практики міждержавного співробітництва», та цінностей, ідей, загальноприйнятих «у сучасному міжнародно-правовому просторі, що фіксуються у міжнародних договорах, юридичних актах міжнародних організацій, що відносяться до джерел права та здійснюються у практиці відповідних міжнародних судових установ»⁶. П. М. Рабіновичем запропоновано таку дефініцію міжнародних стандартів прав людини: «закріплені у міжнародних актах і документах, текстуально уніфіковані й функціонально універсальні (для певних міжнародних об'єднань держав) принципи та норми, які за посередництвом вельми абстрактних, здебільшого оціночних, терміно-понять фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст і/чи обсяг прав людини, зумовлювані досягнутим рівнем соціального розвитку та його динамікою, а також встановлюють позитивні обов'язки держав щодо їх забезпечення, охорони й захисту та передбачають за їх порушення санкції політико-юридичного або політичного характеру»⁷. Отже, під стандартами гендерної рівності доречно розуміти принципи і норми, що визначають мінімально необхідний або бажаний зміст і/чи обсяг рівності прав жінок і чоловіків, встановлюють позитивні обов'язки держави щодо їх забезпечення та передбачають за їх порушення санкції політико-юридичного або політичного характеру.

Стандарти гендерної рівності привертають увагу громадських об'єднань в Україні. Ідеться, наприклад, про матеріали Асоціації жінок-юристок України

⁵ Дорожня карта з питань верховенства права. С. 73, 75. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf

⁶ Ляхвіненко С. М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 666–672. URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/573/1/09_09.pdf

⁷ Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1 (84). С. 19-29. URL: https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-19-29.pdf

«ЮрФем»⁸, автори яких розглядають, зокрема, нормативно-правові акти ЄС, якими закріплені відповідні стандарти. Важливими є стандарти гендерної рівності у сфері медіа⁹, визначені Резолюцією Європейського Парламенту 2017/2210(INI)¹⁰. Цей документ перекликається з директивами ЄС, якими закріплено стандарти забезпечення гендерної рівності, а також щодо балансу керівного складу господарюючих суб'єктів. Водночас пріоритетною рекомендацією Європейського Парламенту (далі – ЄП) для держав-членів є збільшення присутності та просування жінок у медіапросторі і краще відображення у медіа гендерно збалансованого та демократичного суспільства.

Цінними для з'ясування стандартів гендерної рівності та особливостей здійснення гендерної експертизи законодавства є вивчення та узагальнення відповідного досвіду ЄС та держав-членів, що проводиться агентством з питань гендерної рівності в ЄС – Європейським інститутом гендерної рівності. Деякі результати його роботи бралися до уваги при підготовці цього дослідження¹¹.

Доцільно зауважити щодо особливостей термінології, що використовуватиметься в цьому дослідженні. У законодавстві держав-членів ЄС, матеріалах іноземних експертів та науковців застосовується термін «оцінка гендерного впливу» («gender impact assessment»)¹². Натомість у цьому дослідженні надається перевага змістовно тотожному терміну «гендерна експертиза», з урахуванням його широкого застосування в українському правовому просторі та науковій літературі.

Правове регулювання заходів забезпечення гендерної рівності.

Європейський Союз. Протягом 2000-х років завдяки динамічному розвитку права ЄС щодо забезпечення гендерної рівності сформовано засади та стандарти забезпечення рівності прав жінок і чоловіків. Базовими правовими актами в цій сфері є: Директива про гендерну рівність у сфері товарів і послуг (2004/113/ЄС)¹³, Директива про гендерну рівність у сфері зайнятості (2006/54/ЄС)¹⁴, Директива про гендерну рівність у сфері самозайнятості

⁸ Шевченко С. Правові стандарти Європейського Союзу у сфері захисту прав жінок. URL: <https://jurfem.com.ua/pravovi-standarty-es-prava-zhinok/>

⁹ Гендерна рівність у медіа. URL: <https://detector.media/production/article/222251/2024-01-29-genderna-rivnist-u-media-yak-ii-vprovadzhuvt-na-rivni-ies-v-krainakh-soyuzu-ta-v-ukraini/>

¹⁰ European Parliament resolution of 17 April 2018 on gender equality in the media sector in the EU (2017/2210(INI)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0101_EN.html

¹¹ Effectiveness of Institutional Mechanisms for the Advancement of Gender Equality: Report. URL: https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/effectiveness-institutional-mechanisms-advancement-gender-equality-report?language_content_entity=en; Institutional mechanisms for gender equality in the EU: Present realities, future priorities. URL: https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/institutional-mechanisms-gender-equality-eu-present-realities-future-priorities?language_content_entity=en

¹² Наприклад, див.: Gender impact assessment. URL: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/toolkits/gender-impact-assessment/examples-european-union>

¹³ Council Directive 2004/113/EC of 13 December 2004 implementing the principle of equal treatment between men and women in the access to and supply of goods and services. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32004L0113>

¹⁴ Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006L0054>

(2010/41/ЄС)¹⁵, Директива про баланс між роботою та особистим життям (2019/1158/ЄС)¹⁶, Директива (ЄС) 2022/2381 про покращення гендерного балансу серед директорів компаній¹⁷ тощо.

Протягом 2024 року в ЄС також прийнято три важливі правові акти щодо захисту прав жінок. Директива (ЄС) 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради про боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством¹⁸ вважається історичним кроком на шляху захисту жінок у всіх сферах життя¹⁹, оскільки забезпечує всеосяжну правову основу для боротьби з насильством щодо них, зокрема домашнім насильством.

Директива Ради (ЄС) 2024/1499²⁰ та Директива (ЄС) 2024/1500 Європейського Парламенту та Ради²¹ спрямовані на покращення застосування принципу рівного ставлення, зокрема до жінок і чоловіків, у питаннях соціального забезпечення, доступу до товарів і послуг, зайнятості та професійного розвитку. Для досягнення відповідних цілей встановлено мінімальні стандарти щодо діяльності органів з питань рівності в державах-членах, базовими з яких, на нашу думку, є незалежність від зовнішнього впливу та необхідне ресурсне забезпечення.

У 2025 році Європейською Комісією (далі – ЄК) прийнято Дорожню карту з прав жінок²², якою встановлено політичні рамки, що стануть протягом наступних років основою для діяльності інституцій ЄС у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. У Декларації принципів суспільства гендерної рівності – Додатку до Дорожньої карти – викладено принципи суспільства гендерної рівності, які доречно, на нашу думку, трактувати як базові стандарти забезпечення гендерної рівності (*Рис. 1*):

¹⁵ Directive 2010/41/EU of the European Parliament and of the Council of 7 July 2010 on the application of the principle of equal treatment between men and women engaged in an activity in a self-employed capacity and repealing Council Directive 86/613/EEC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32010L0041>

¹⁶ Directive (EU) 2019/1158 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on work-life balance for parents and carers and repealing Council Directive 2010/18/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1158/oj/eng>

¹⁷ Directive (EU) 2022/2381 of the European Parliament and of the Council of 23 November 2022 on improving the gender balance among directors of listed companies and related measures (Text with EEA relevance). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2022.315.01.0044.01.ENG

¹⁸ Directive (EU) 2024/1385 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on combating violence against women and domestic violence. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj/eng>

¹⁹ New EU law to combat gender-based violence. URL: <https://www.eeagender.org/the-synergy-network/news/new-eu-law-to-combat-gender-based-violence/> ; EU DIRECTIVE ON VIOLENCE AGAINST WOMEN. URL: <https://womenlobby.org/our-work/ending-vawg/eu-directive-on-violence-against-women/?lang=en>

²⁰ Council Directive (EU) 2024/1499 of 7 May 2024 on standards for equality bodies in the field of equal treatment between persons irrespective of their racial or ethnic origin, equal treatment in matters of employment and occupation between persons irrespective of their religion or belief, disability, age or sexual orientation, equal treatment between women and men in matters of social security and in the access to and supply of goods and services, and amending Directives 2000/43/EC and 2004/113/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1499/oj>

²¹ Directive (EU) 2024/1500 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on standards for equality bodies in the field of equal treatment and equal opportunities between women and men in matters of employment and occupation, and amending Directives 2006/54/EC and 2010/41/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1500/oj>

²² A Roadmap for women's rights – Commission Communication. URL: https://commission.europa.eu/document/0c3fe55d-9e4f-4377-9d14-93d03398b434_en

Рис. 1.

ЄК визначає довгострокові політичні цілі щодо підтримки та просування названих засадничих принципів у сфері прав жінок, зокрема зобов'язується підтримувати й продовжувати інтеграцію гендерних питань в усі напрями політики. Для підвищення ефективності реалізації цілей Дорожньої карти ЄК закликає посилити інституційні механізми, які сприятимуть впровадженню гендерної рівності²³, та долучитися до відповідного процесу всім інституціям ЄС, державам-членам*, іншим зацікавленим сторонам, зокрема громадянському суспільству.

Держави-члени ЄС. Спільним для всіх держав-членів є закріплення на конституційному рівні принципу рівності та заборони дискримінації, складовою якого є принцип гендерної рівності. Водночас стандарти гендерної рівності закріплюються на законодавчому рівні з використанням різних концептуальних підходів (Рис. 2).

²³ На рівні ЄС функціонує Цільова група ЄК з питань рівності (The Task Force on Equality of the European Commission), що має мережу координаторів в усіх службах ЄК. Інформацію про цю Робочу групу див.: The Task Force on Equality of the European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/equality-and-inclusion/task-force-equality-european-commission_en#:~:text=The%20Task%20Force%20on%20Equality%20was%20set%20up%20at%20the,sexual%20orientation%20or%20religious%20belief%E2%80%9D.

* Нагальність заходів на національному рівні зумовлено обмеженістю компетенції ЄС у певних сферах (охорона здоров'я, освіта тощо).

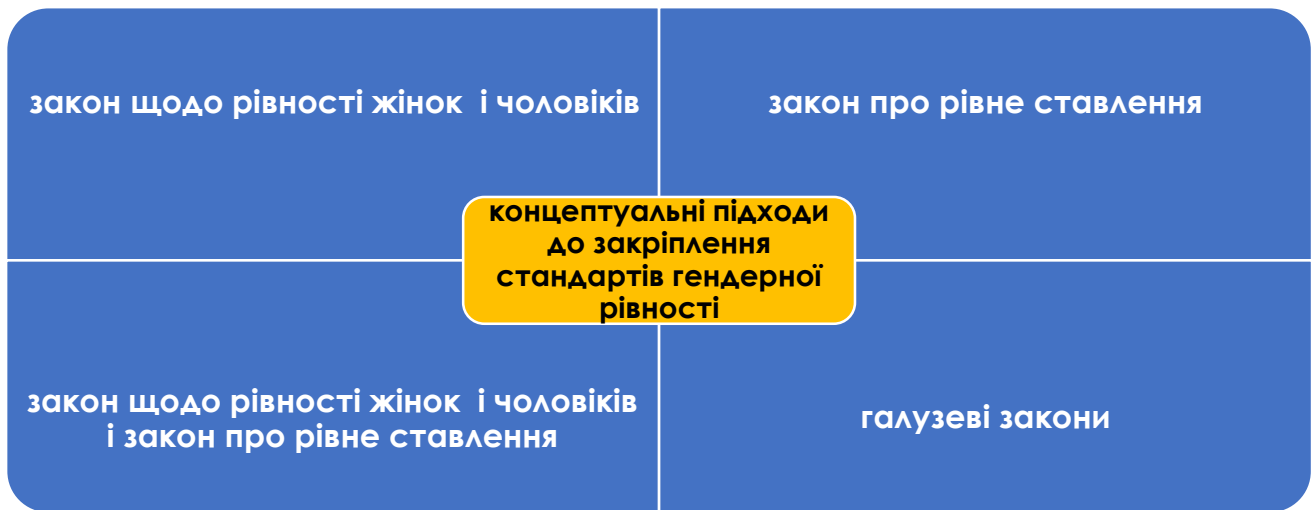

Рис. 2.

В окремих державах діє закон *щодо рівності жінок і чоловіків* (Болгарія, Бельгія, Греція, Данія²⁴, Іспанія, Хорватія, Мальта, Румунія, Словенія, Фінляндія²⁵, Франція тощо).

Болгарія. Законом про рівність жінок і чоловіків²⁶ визначено принципи, на яких ґрунтується державна політика: рівні можливості в усіх сферах суспільного, економічного та політичного життя; рівний доступ до всіх ресурсів у суспільстві; рівне ставлення і неприпустимість дискримінації та насильства за гендерною ознакою; збалансоване представництво у всіх органах, що ухвалюють рішення; подолання гендерних стереотипів.

Інструментами реалізації гендерної державної політики є: принцип рівності, який інтегрується в законодавство, а також у документи публічної політики, зокрема стратегії, програми, плани національного та місцевого рівня в усіх сферах; тимчасові позитивні заходи; інституційний механізм співпраці між центральними та місцевими органами виконавчої влади, а також громадянським суспільством; стале ресурсне та фінансове забезпечення реалізації відповідної політики²⁷.

Основними суб'єктами реалізації державної політики стосовно забезпечення рівності прав жінок і чоловіків є: Міністерство праці та соціальної політики, на яке покладено повноваження щодо її спрямування, координації та контролю, Національна рада з питань рівності жінок і чоловіків, що підпорядковується Уряду, та працівники центральних і місцевих органів виконавчої влади, які виконують функції координаторів з питань рівності між жінками і чоловіками.

Франція. Основними заходами в межах гендерної державної політики згідно із Законом про реальну рівність між жінками та чоловіками визначено:

²⁴ Bekendtgørelse af lov om ligestilling af kvinder og mænd. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2020/1147>

²⁵ EU Member States. URL: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/institutions-and-structures/eu-member-states>

²⁶ ЗАКОН ЗА РАВНОПОСТАВЕНОСТ НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ. URL: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136803101>

²⁷ ЗАКОН ЗА РАВНОПОСТАВЕНОСТ НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ. URL: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136803101>

запобігання, протидію та захисту жінок від насильства й порушення їхньої гідності; посилення боротьби з організованою проституцією; запобігання та боротьбу із сексистськими стереотипами; забезпечення контролю жінок над власним сексуальним життям, зокрема через отримання доступу до контрацепції та добровільного переривання вагітності; боротьбу з нестабільним становищем жінок; гарантування професійної рівності та рівності оплати праці, а також гендерної різноманітності на робочому місці; сприяння кращому балансу між роботою та особистим життям і справедливому розподілу батьківських обов'язків; сприяння рівному доступу до участі у виборах, а також рівного представництва у керівних органах державних установ чи комерційних організацій, профспілок, асоціацій тощо; сприяння забезпеченню рівного ставлення до жінок і чоловіків та їх рівного доступу до культурно-мистецької творчості і виробництва, а також до розповсюдження їхніх творів; привернення уваги громадськості до досліджень французьких та іноземних авторів щодо соціального конструювання гендерних ролей²⁸.

Законом визначаються такі гендерні аспекти регулювання відносин: забезпечення рівності у професійному житті; боротьба з тимчасовою зайнятістю; захист жертв насильства, зокрема тих, яких примусили укласти шлюб; протидія порушенню гідності та репутації за ознакою статі у сфері комунікацій; забезпечення гендерної рівності у діяльності політичних партій та під час виборів, у місцевих органах влади.

Ключовим органом державної влади, що реалізує політику забезпечення гендерної рівності у Франції, є Міністерство рівності між жінками і чоловіками та боротьби з дискримінацією, у складі якого функціонує Департамент з прав жінок та гендерної рівності²⁹.

Італія. Національним декретом рівних можливостей для жінок і чоловіків³⁰ регулюється забезпечення гендерної рівності у політичній, економічній, соціальній, культурній та в будь-якій іншій сфері суспільних відносин.

Доцільно назвати певні гендерні складові суспільних відносин, на яких зосереджено увагу в цьому нормативно-правовому акті. Насамперед – це сімейні і трудові відносини. Закріплено рівні можливості у відносинах подружжя та протидію домашньому насильству; заборонено дискримінацію у доступі до працевлаштування, зокрема в органах державної влади, професійної підготовки та просування по службі, соціального забезпечення, рівних умов та оплати праці; заборонено звільнення у зв'язку з одруженням; закріплено протидію домаганням загалом та сексуальним зокрема.

²⁸ LOI n° 2014-873 du 4 août 2014 pour l'égalité réelle entre les femmes et les hommes (1). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000029330832>

²⁹ Missions et organisation du ministère chargé de l'Égalité entre les femmes et les hommes et de la Lutte contre les discriminations. URL: <https://www.egalite-femmes-hommes.gouv.fr/missions-et-organisation-du-ministere>

³⁰ DECRETO LEGISLATIVO 11 aprile 2006 , n. 198. Codice delle pari opportunità tra uomo e donna, a norma dell'articolo 6 della legge 28 novembre 2005, n. 246. URL: <https://www.normattiva.it/esporta/attoCompleto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2006-05-31&atto.codiceRedazionale=006G0216>

У 2022 році запроваджено сертифікацію гендерної політики підприємств та організацій, для отримання якої роботодавці повинні вживати конкретні заходи для зменшення гендерного розриву щодо кар'єрних можливостей, запровадження рівної оплати за рівну працю, реалізації політики гендерно орієнтованого управління та захисту материнства. Водночас передбачено заохочення для здійснення позитивних дій, а також закріплено право роботодавців, профспілкових організацій на отримання державного відшкодування їх фінансових витрат, які зумовлені реалізацією названих дій для усунення перешкод із досягнення фактичної рівності між чоловіками та жінками на робочому місці.

Організаційно-інституційне забезпечення гендерної рівності здійснюється, зокрема, Департаментом рівних можливостей, у структурі якого діє Управління з питань політики рівних можливостей³¹, до компетенції якого належить планування та розробка ініціатив щодо сприяння політиці рівності на національному рівні³².

У низці інших держав-членів, зокрема Словаччині, Швеції, Ірландії³³, Угорщині³⁴, Австрії тощо стандарти гендерної рівності закріплено *законами про рівне ставлення* до осіб незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови тощо. Доцільно звернути увагу на застосування цього підходу в деяких державах.

Австрія. Відповідно до Закону про рівне ставлення³⁵ закріплено рівність осіб незалежно від статі, етнічної приналежності, релігії або переконань, віку, сексуальної орієнтації. Рівне ставлення до жінок і чоловіків регулюється положеннями цього нормативно-правового акта в частині трудових та інших суспільних відносин, у тому числі доступу до товарів і послуг для населення, (наприклад, у житловій сфері). Один із розділів цього Закону зосереджений на закріпленні рівності трудових прав жінок і чоловіків у секторах аграрного виробництва та лісового господарства.

Також доречно зазначити про те, що окрім юридичних наслідків порушення принципу рівного ставлення, передбачено надання роботодавцю субсидії для покриття конкретних витрат, пов'язаних із реалізацією законодавчих положень про забезпечення гендерної рівності. Слід звернути увагу і на встановлення винятків щодо застосування принципу рівного ставлення, а також непоширення дії принципу рівного ставлення на правила в'їзду або проживання громадян третіх країн чи осіб без громадянства.

Основними інституціями, що координують гендерну політику, є підпорядковані Уряду Комісія з питань рівного ставлення та Омбудсмен з

³¹ Organigramma. URL: <https://www.pariopportunita.gov.it/it/dipartimento/organizzazione/organigramma/>

³² Ufficio per le politiche delle pari opportunità. URL: <https://www.pariopportunita.gov.it/it/dipartimento/organizzazione/ufficio-per-le-politiche-delle-pari-opportunita/>

³³ EU Member States. <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/institutions-and-structures/eu-member-states>

³⁴ 2003. évi CXXV. Törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0300125.tv>

³⁵ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Gleichbehandlungsgesetz, Fassung vom 02.03.2026. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/geltendefassung.wxe?abfrage=bundesnormen&gesetzesnummer=20003395>

рівного ставлення, до компетенції яких належить, зокрема, розгляд питань щодо дискримінації за ознакою статі у сфері трудових відносин³⁶.

Польща. Законом про імплементацію деяких регламентів ЄС про рівне ставлення визначено заходи протидії порушенням принципу рівного ставлення за ознакою статі у таких сферах, як освіта, соціальне забезпечення та охорона здоров'я. Трудовий кодекс забороняє пряму та непрямую дискримінацію за ознакою статі у сфері зайнятості, зокрема під час встановлення трудових відносин, просування по службі та визначення оплати праці.

Чехія. Законом про боротьбу з дискримінацією³⁷ регулюється рівне ставлення до осіб у таких сферах: трудові відносини, соціальне забезпечення, охорона здоров'я / надання медичних послуг, освіта та професійна підготовка, доступ до товарів і послуг, зокрема до житла. Слід зазначити, що передбачено дозволені форми диференційованого ставлення до особи, а також умови їх застосування. Загальною умовою для застосування таких форм є об'єктивна виправданість і законна мета, а також доцільні й необхідні засоби досягнення цієї мети. Окрім цього, Закон не поширюється на відносини в'їзду та проживання громадян третіх країн чи осіб без громадянства на території Чеської Республіки.

На інституційно-організаційному рівні просуванню прав на рівне ставлення сприяє Омбудсмен із захисту прав³⁸, який обирається Парламентом.

До наступної групи держав-членів ЄС належать ті, у системі законодавства яких є *гендерний закон і закон про рівне ставлення* (Естонія³⁹, Литва, Нідерланди, Німеччини тощо)⁴⁰. Доречно зупинитися на досвіді таких держав.

Німеччина. Закон про рівне ставлення⁴¹ спрямований на запобігання та усунення дискримінації, зокрема за ознакою статі: у трудових відносинах (наприклад, у доступі до професійної освіти, членства та участі в діяльності професійних асоціацій); у соціальному захисті (у соціальному забезпеченні та медичних послугах, соціальних виплатах тощо); в освіті; у доступі до товарів і послуг для населення, зокрема в житловій сфері.

Закон про рівні можливості для жінок і чоловіків у федеральних органах і установах та у федеральних судах⁴² спрямований на досягнення рівної участі жінок і чоловіків на керівних посадах у федеральних судах, федеральних органах державної влади та установах, зокрема у сфері оборони, а також у державних

³⁶ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für GBK/GAW-Gesetz, Fassung vom 22.02.2026. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10008466>

³⁷ Zákon č. 198/2009 Sb. Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>

³⁸ Zákon č. 349/1999 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-349>

³⁹ Soolise võrdõiguslikkuse seadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/738642?leiaKehtiv> ; Equal Treatment Act. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013066/consolide>

⁴⁰ EU Member States. URL: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/institutions-and-structures/eu-member-states>

⁴¹ Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/agg/>

⁴² Gesetz für die Gleichstellung von Frauen und Männern in der Bundesverwaltung und in den Gerichten des Bundes. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bglieg_2015/index.html

корпораціях⁴³, установах⁴⁴ та фондах⁴⁵ федерального уряду. Водночас положення зазначеного нормативно-правового акта сприяють покращенню можливостей для поєднання сімейних обов'язків та професійної кар'єри, а також балансу між роботою та особистим життям.

Разом із тим, у деяких державах-членах (Люксембург⁴⁶, Кіпр⁴⁷ тощо) стандарти гендерної рівності закріплюються *декількома галузевими нормативно-правовими актами*.

У *Португалії* діє низка законів, що охоплюють різні аспекти гендерної рівності та недискримінації, серед яких: оплата праці⁴⁸; тимчасові позитивні дії для захисту трудових прав групи населення, що дискримінується⁴⁹; рівне ставлення до жінок і чоловіків у сфері доступу до товарів і послуг⁵⁰; представництво жінок і чоловіків в адміністративних та наглядових органах державних підприємств та публічних акціонерних товариств⁵¹; представництво жінок і чоловіків на керівних посадах та в органах державного управління⁵²; інституційне забезпечення протидії домашньому насильству щодо жінок⁵³.

Латвія. Стандарти гендерної рівності закріплено, зокрема, Кодексом про працю⁵⁴, Законом про освіту⁵⁵, Законом про права пацієнтів⁵⁶, Законом про заборону дискримінації фізичних осіб, які є сторонами правочину⁵⁷, Законом про захист прав споживачів⁵⁸. У 2023 році парламентом ратифіковано Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з ними⁵⁹ та прийнято закони про внесення змін до кримінального та кримінально-процесуального законодавства щодо посилення протидії цим протиправним діям⁶⁰.

Інституційні механізми, особливості процедури гендерної експертизи нормативно-правових актів у державах-членах ЄС.

⁴³ Körperschaften des öffentlichen Rechts. URL: <https://www.smartsteuer.de/online/lexikon/k/koerperschaften-des-oeffentlichen-rechts/>

⁴⁴ Anstalten des öffentlichen Rechts. URL: <https://www.mtrlegal.com/wiki/anstalten-des-oeffentlichen-rechts/>

⁴⁵ Stiftung des öffentlichen Rechts - Definition und Beispiele. URL: <https://www.juraforum.de/lexikon/stiftung-oeffentlichen-rechts>

⁴⁶ Loi du 21 décembre 2007 portant. URL: <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2007/12/21/n1/jo>

⁴⁷ Ο Περί Τίσης Μεταχείρισης Ανδρών και Γυναϊκών στην Απασχόληση και στην Επαγγελματική Εκπαίδευση Νόμος του 2002 (205(I)/2002). URL: https://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2002_1_205/full.html

⁴⁸ Lei n.º 60/2018, de 21 de agosto. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/60-2018-116130014>

⁴⁹ Código do Trabalho – CT. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/legislacao-consolidada/lei/2009-34546475>

⁵⁰ Lei n.º 14/2008, de 12 de março. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/14-2008-247035>

⁵¹ Lei n.º 62/2017, de 1 de agosto. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/62-2017-107791612>

⁵² Lei n.º 26/2019, de 28 de março. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/26-2019-121665677>

⁵³ LEI Nº 14.899, DE 17 DE JUNHO DE 2024. URL: <https://www2.camara.leg.br/legin/fed/lei/2024/lei-14899-17-junho-2024-795793-publicacaooriginal-172112-pl.html>

⁵⁴ Darba likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/26019-darba-likums>

⁵⁵ Izglītības likums. URL: https://likumi.lv/ta/id/50759-izglitibas-likums#p3_1

⁵⁶ Pacientu tiesību likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/203008-pacientu-tiesibu-likums>

⁵⁷ Fizisko personu – tiesiska darījuma dalībnieku — diskriminācijas aizlieguma likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/253547-fizisko-personu--tiesiska-darijuma-dalibnieku--diskriminacijas-aizlieguma-likums>

⁵⁸ Patērētāju tiesību aizsardzības likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/23309-pateretaju-tiesibu-aizsardzibas-likums>

⁵⁹ Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu. URL: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/2039>

⁶⁰ Latvijā stājas spēkā Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu. Tieslietu ministrija. Relīze. URL: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/363052-latvija-stajas-speka-eiropas-padomes-konvencija-par-vardarbibas-pret-sievietem-un-vardarbibas-gimene-noversanu-un-apkarosanu-2024>

Австрія. Проведення гендерної оцінки законодавства регулюється згідно з декількома нормативно-правовими актами. Законом про федеральний бюджет⁶¹ закріплено обов'язкову оцінку проектів законодавчих актів на предмет їх значного впливу, зокрема, на фактичну рівність чоловіків і жінок, що здійснюється його розробником. Детальне регулювання відповідного оцінювання належить до повноважень Федерального міністерства освіти, сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді та Федерального міністра фінансів.

На рівні підзаконних нормативно-правових актів⁶² та у спеціальному методичному посібнику⁶³ визначено різновиди гендерної експертизи (спрощена та поглиблена) проектів законодавчих актів, що здійснюється в рамках загальної оцінки впливу, та закріплено методичні рекомендації щодо процедури її здійснення. Поглиблена гендерна експертиза відрізняється більшою детальністю запитань, на які слід відповісти у процесі її здійснення⁶⁴. Основними питаннями, що розкриваються за результатами гендерної експертизи, є такі: які наслідки є передбачуваними, а які – непередбачуваними; чи можна класифікувати відповідні наслідки як значні; наскільки далекосяжними є наслідки.

Аналізується вплив законопроекту (або законодавчого акта) на фактичну рівність жінок і чоловіків за такими ключовими аспектами: прями вигоди для фізичних або юридичних осіб і компаній; загальна та професійна освіта, зайнятість та/або дохід жінок і чоловіків; розподіл та виконання неоплачуваної роботи, особливо догляду за дітьми та особами похилого віку, волонтерської роботи; державні доходи: податки, збори, платежі; участь у процесах прийняття рішень або кадровий склад органів, що приймають рішення; фізичне та психічне здоров'я.

Німеччина. Урядовим Комітетом державних секретарів зі скорочення бюрократії визначено процедуру загальної оцінки впливу, на певні особливості якої доцільно звернути увагу, оскільки в її рамках здійснюється і гендерна експертиза⁶⁵. У звіті обов'язково мають зазначатися предмет та критерії оцінювання тощо.

Доцільно зазначити, що процедура гендерної експертизи як складової загальної експертизи законопроекту базується на принципі диспозитивності. Так, важливі параметри експертизи законопроекту або законодавчого акта визначаються з урахуванням наявності потрібних кадрових та фінансових ресурсів на рівні міністерства, що є відповідальним за сферу суспільних

⁶¹ Bundesrecht konsolidiert: Bundeshaushaltsgesetz 2013 § 17, Fassung vom 14.02.2026. URL: <https://ris.bka.gv.at/NormDokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20006632&FassungVom=2026-02-14&Artikel=&Paragraf=17&Anlage=&Uebergangsrecht=&ShowPrintPreview=True>

⁶² Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für WFA-Gleichstellungsverordnung, Fassung vom 26.02.2026. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20008157>

⁶³ Handbuch Wirkungsorientierte Folgenabschätzung. Arbeitsunterlage. URL: <https://oeffentlicherdienst.gv.at/wp-content/uploads/2023/01/Handbuch-Wirkungsorientierte-Folgenabschaetzung.pdf>

⁶⁴ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für WFA-Gleichstellungsverordnung, Fassung vom 26.02.2026. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20008157>

⁶⁵ Bessere Rechtsetzung. Beschlüsse zu Verfahrens- und Methodenfragen im Bereich Besserer Rechtsetzung und Bürokratieabbau. Staatssekretärausschuss Bessere Rechtsetzung und Bürokratieabbau. Staatssekretärausschuss Europäische Union. September 2021. URL: https://www.bmjuv.de/SharedDocs/Downloads/DE/BessereRechtsetzung/48_Beschluesse_zu_Verfahrens_und_Methode_nfragen_im_Bereich_Bessere_Rechtsetzung.pdf?__blob=publicationFile&v=2

відносин, яка регулюється згідно з їх положеннями. Наприклад: підстави щодо проведення гендерної експертизи; проект/акт оцінюється в повному обсязі або лише його певні розділи; експертиза здійснюється співробітниками міністерства чи науковцями; обсяг звіту щодо результатів експертизи має становити дві сторінки чи бути значно більшим.

Болгарія. Згідно із Законом про рівність жінок і чоловіків оцінка впливу законодавчих актів та стратегічних документів публічної політики містить, зокрема, оцінку впливу на гендерну рівність⁶⁶. Законом про нормативні акти⁶⁷ закріплено два види експертизи впливу правового регулювання: попередня (ex-ante) та за результатами правозастосування (ex-post). Законопроекти, що розроблені парламентарями, оцінюються згідно з порядком, установленим Законом про нормативні акти, та методологією, яку визначає Парламент⁶⁸. Натомість урядові законопроекти – згідно з порядком та методологією, які визначає Уряд⁶⁹.

Передбачено два види попередньої оцінки впливу. Часткова – здійснюється перед початком розробки кожного проекту закону чи підзаконного акта, що ініціюються Урядом. Всебічна/комплексна – здійснюється щодо: нових проектів законів; законопроектів, які за результатами їх часткової оцінки вважаються такими, що можуть мати суттєвий вплив на певні сфери суспільних відносин; будь-яких законопроектів за ініціативою його авторів. Результати попередньої оцінки впливу розміщуються одночасно з проектами нормативно-правових актів, що аналізувалися, на Порталі громадських консультацій⁷⁰. Відповідно до порядку подання законопроектів до Парламенту попередня оцінка впливу, як і пояснювальна записка, є обов'язковими складовими пакета документів, що подаються спікеру⁷¹.

Регламентом Парламенту Болгарії закріплено методологію проведення попередньої оцінки впливу законопроектів, суб'єктами подання яких є парламентарі⁷². Передбачено необхідність аналізу таких аспектів, зокрема і гендерних: підстави для розроблення (зміни в суспільних відносинах, що зумовлюють запровадження додаткового регулювання тощо), заінтересовані сторони (очікуваний вплив на заінтересованих осіб, зокрема суб'єктів господарювання і громадські організації; їх ставлення до законодавчої ініціативи; вплив на конкретні соціальні групи та суспільні відносини), витрати і вигоди (економічні, соціальні та інші витрати, необхідні для реалізації закону у разі прийняття законопроекту; економічні, соціальні та інші вигоди, що матимуть місце у разі прийняття та реалізації закону), адміністративне навантаження та структурні зміни (передбачені та необхідні організаційні зміни,

⁶⁶ ЗАКОН ЗА РАВНОПОСТАВЕНОСТ НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ. URL: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136803101>

⁶⁷ ЗАКОН ЗА НОРМАТИВНИТЕ АКТОВЕ. URL: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2127837184>

⁶⁸ Правилник за организацията и дейността на Народното събрание. URL: <https://www.parliament.bg/bg/podns>

⁶⁹ Устройствен правилник на Министерския съвет. URL: <https://www.gov.bg/bg/administratsia/funktsii-i-struktura/ustroystven-pravilnik>

⁷⁰ Последващи ОБ. URL: https://www.strategy.bg/bg/impact_assessments/library/subsequent-impact-assessment

⁷¹ Правилник за организацията и дейността на Народното събрание. URL: <https://www.parliament.bg/bg/podns>

⁷² Правилник за организацията и дейността на Народното събрание. URL: <https://www.parliament.bg/bg/podns>

наприклад, ліквідація, реорганізація, створення органів та установ), вплив на законодавче регулювання (зміни до законодавства, які зумовлені прийняттям законопроекту), рівне ставлення (сприяння дотриманню принципу рівності відповідно до його визначення законодавством Республіки Болгарія).

Оцінка за результатами правозастосування урядових законів та підзаконних актів здійснюється органом державної влади або місцевого самоврядування, на який покладено реалізацію положень названих актів⁷³. Відповідний аналіз проводиться через 5 років або раніше після набрання чинності нормативно-правовим актом. Результати оцінювання урядових законів та підзаконних актів протягом 30-ти днів із часу отримання публікуються на Порталі громадських консультацій. Оцінка впливу нормативно-правового акта, що здійснюється органом місцевого самоврядування, протягом 30-ти днів із часу її підготовки розміщується на його сайті. Варто також зазначити про зобов'язання органів державної влади та бюджетних установ у разі отримання ними запиту від органу, що здійснює оцінку впливу нормативно-правового акта, надавати необхідну інформацію та допомогу.

Франція. У рамках попередньої загальної експертизи законопроекту на підзаконному рівні передбачено здійснення гендерної експертизи, а також визначено її методологічні засади⁷⁴. Водночас відповідна оцінка законопроекту на предмет дотримання гендерної рівності не є обов'язковою для проектів нормативно-правових актів, предметом яких є фінансові відносини. Звіти про отримані результати надаються до Державної Ради та Парламенту одночасно із законопроектами⁷⁵. Також передбачено забезпечення вільного доступу до результатів гендерної експертизи завдяки оприлюдненню її тексту на сайті міністерства, діяльність якого спрямована на забезпечення дотримання рівності між жінками і чоловіками⁷⁶.

Попередня гендерна експертиза здійснюється на рівні міністерств, які є відповідальними за реалізацію державної політики у тій сфері суспільних відносин, яка є предметом регулювання відповідного законопроекту. У процесі аналізу законопроекту потрібно надати відповіді на певні запитання: чи матимуть його положення прямий або непрямий вплив на створення переваг для однієї статі на шкоду іншій; чи призведуть його положення до негативних наслідків або погіршення наявної ситуації щодо забезпечення рівності доступу до професії та до інших прав людини, а також щодо забезпечення їх ефективної

⁷³ ЗАКОН ЗА НОРМАТИВНИТЕ АКТОВЕ. URL: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2127837184>

⁷⁴ Circulaire du 23 août 2012 relative à la prise en compte dans la préparation des textes législatifs et réglementaires de leur impact en termes d'égalité entre les femmes et les hommes. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000026310492> ; LIGNES DIRECTRICES POUR L'ELABORATION DES ETUDES D'IMPACT. URL: <https://regulatoryreform.com/wp-content/uploads/2015/02/France-LIGNES-DIRECTRICES-POUR-LELABORATION-DES-ETUDES-DIMPACT-2012.pdf> ; Mode d'emploi : Comment renseigner l'étude d'impact d'un projet de loi ? URL: https://www.legifrance.gouv.fr/contenu/Media/Files/autour-de-la-loi/legislatif-et-reglementaire/etudes-d-impact-des-lois/documents_generaux_ei_fi/guide_methodologique_ei_2017.pdf.pdf

⁷⁵ LOI organique n° 2009-403 du 15 avril 2009 relative à l'application des articles 34-1, 39 et 44 de la Constitution (1). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000020521873>

⁷⁶ Ministère chargé de l'Égalité entre les femmes et les hommes et de la Lutte contre les discriminations. URL: <https://www.egalite-femmes-hommes.gouv.fr/actualites-presse-et-ressources/publications-et-ressources>

реалізації, або щодо балансу між роботою та особистим життям. У разі стверджувальної відповіді на це запитання, слід запропонувати відповідні коригувальні заходи⁷⁷.

Згідно з процедурою проведення гендерної експертизи координуюча роль належить Міністерству рівності між жінками та чоловіками й боротьби з дискримінацією, яке наділено правом ініціювання додаткової експертизи із залученням експертів і дослідницьких установ, що спеціалізуються на вивченні гендерної рівності.

Естонія. Оцінку впливу законопроектів, стратегічних планів розвитку на етапі їх розробки закріплено постановою Уряду Естонської Республіки⁷⁸. Згідно з методологією проведення експертизи, яка також розроблена Урядом⁷⁹, вивчається очікуваний вплив на шість сфер суспільних відносин, поділених на підсфери, однією з яких визначено гендерну рівність.

У процесі проведення гендерної експертизи слід проаналізувати положення законопроекту крізь призму таких складових гендерних відносин, як гендерні ролі та поведінка, розподіл ресурсів, участь в ухваленні рішень, економічна нерівність, освіта й умови праці, баланс між роботою та особистим життям, добробут і здоров'я, житлове середовище й безпека.

Контрольні запитання щодо оцінки законопроекту на предмет дотримання гендерної рівності поділяються на загальні та конкретні. Для відповіді на перші потрібно з'ясувати наявність очікуваного прямого або опосередкованого впливу на: жінок або чоловіків, їхні права, обов'язки, можливості, відповідальність, соціальний статус загалом або в конкретній сфері; доступ до ресурсів та контролю над ними, або до їх розподілу для жінок і чоловіків; сприйняття суспільством гендерних ролей⁸⁰.

Запитання другої категорії конкретизують загальні і потребують відповідей щодо наявності/відсутності потенційного впливу положень законопроекту на такі аспекти життя жінок і чоловіків: можливість брати участь в ухваленні рішень і впливати на них; економічне положення, зокрема доступ до пільг і державних послуг, та бізнес-можливості; освітні можливості й умови праці, зокрема рівень зайнятості, погодинна оплата; збалансоване поєднання роботи, сімейного та особистого життя і дозвілля; психічне та фізичне здоров'я і добробут; житлове середовище й безпека. Окрім цього, потрібно чітко визначити механізми та результати відповідного впливу на конкретні сфери гендерних відносин.

⁷⁷ Circulaire du 23 août 2012 relative à la prise en compte dans la préparation des textes législatifs et réglementaires de leur impact en termes d'égalité entre les femmes et les hommes. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000026310492>

⁷⁸ Vabariigi Valitsuse relement Vastu võetud 13.01.2011 nr 10. RT I, 19.01.2011, 4. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011233?leiaKehtiv>

⁷⁹ Mõjude hindamise metoodika. URL: <https://riigikantselei.ee/sites/default/files/documents/2021-04/Mojude%20hindamise%20metoodika%2008%2004%202021.pdf>

⁸⁰ Див. Õigustloovate aktide mõjude hindamine. Abimaterjalide loetelu. Mõjude määratlemise kontrollküsimustik. URL: <https://www.justdigi.ee/oigusloome-arendamine/hea-oigusloome-ja-normitehnika/oigustloovate-aktide-mojude-hindamine>

Координатором системи оцінки впливу законодавства є Міністерство юстиції та цифрових технологій. Про транспарентність результатів гендерної експертизи як складової загальної експертизи законопроекту свідчить забезпечення можливості для всіх бажаючих ознайомитися з відповідними документами на сайті Національної бібліотеки Естонії DIGAR.

Висновки

З урахуванням позицій українських науковців у сфері захисту прав людини, *під стандартами гендерної рівності в цьому дослідженні розуміються* принципи і норми, що визначають мінімально необхідний або бажаний зміст і/чи обсяг рівності прав жінок і чоловіків, встановлюють позитивні обов'язки держави щодо їх забезпечення та передбачають за їх порушення санкції політико-юридичного або політичного характеру.

Стандартами регулювання забезпечення гендерної рівності в Європейському Союзі доречно вважати вісім принципів гендерної рівності, які викладено в прийнятій Європейською Комісією Дорожній карті з прав жінок: свобода від гендерно зумовленого насильства; найвищі стандарти охорони здоров'я; рівна оплата праці та розширення економічних можливостей; баланс між роботою та особистим життям; рівні можливості трудової зайнятості й належні умови праці; якісна інклюзивна освіта; рівна політична участь; інституційні механізми забезпечення прав жінок.

Результати порівняльно-правового аналізу нормативно-правових актів окремих держав-членів ЄС та інформаційних матеріалів Європейського інституту гендерної рівності дають підстави для виокремлення чотирьох *концептуальних підходів до закріплення стандартів гендерної рівності:* 1) законом про рівність жінок і чоловіків, 2) законом про рівне ставлення, 3) законом про рівність жінок і чоловіків і законом про рівне ставлення; 4) різними галузевими нормативно-правовими актами.

На рівні законодавства держав-членів, незалежно від способу регулювання, закріплюються всі базові стандарти гендерної рівності. Водночас мають місце акценти на окремих аспектах. Наприклад, у Франції приділяється увага забезпеченню доступу жінок до контрацепції та добровільного переривання вагітності; рівного доступу жінок і чоловіків до культурно-мистецької творчості і виробництва, а також до розповсюдження їхніх творів. Окрім цього, закріплення стандартів гендерної рівності здійснюється з різним ступенем деталізації. Наприклад, визначення принципів гендерної державної політики згідно із Законом Республіки Болгарія про рівність жінок і чоловіків має максимально загальний характер. Натомість законодавство Франції, Італії, Австрії, Німеччини характеризується деталізованим урегулюванням стандартів рівності прав жінок і чоловіків.

На рівні держав-членів ЄС простежується тенденція правового регулювання забезпечення рівності осіб не за одним критерієм, наприклад статі, а за низкою критеріїв – раси, етнічного походження, віку тощо. Слід звернути увагу на закріплення законами про рівне ставлення дозволених форм диференційованого ставлення до особи, а також непоширення дії принципу

рівного ставлення на правила в'їзду або проживання громадян третіх країн чи осіб без громадянства (Австрія, Чехія тощо).

Гендерна експертиза зазвичай здійснюється в рамках загальної оцінки (експертизи) проектів законодавчих актів на предмет їх впливу на певні сфери суспільних відносин, що здійснюється їх розробниками. Водночас названа експертиза не є обов'язковою для проектів нормативно-правових актів, предметом яких є фінансові відносини (Франція).

Передбачено декілька видів гендерної експертизи, зокрема попередня та за результатами правозастосування (Болгарія). Попередня експертиза так само поділяється на два підвиди: спрощену або часткову, поглиблену або всебічну (Австрія, Німеччина, Болгарія).

Зазвичай процедуру та методологію проведення гендерної експертизи закріплено на рівні підзаконних нормативно-правових актів (Австрія, Німеччина, Франція, Естонія), утім, у певних державах – на рівні закону (Болгарія).

Диспозитивність є одним із принципів, на яких ґрунтується процедура гендерної експертизи, оскільки її важливі параметри визначаються суб'єктами проведення гендерної експертизи на власний розсуд з урахуванням наявності потрібних кадрових і фінансових ресурсів (Німеччина).

Попередня оцінка впливу законопроекту, як і пояснювальна записка, є обов'язковими складовими пакета документів, що подаються до парламенту.

Забезпечується доступ до результатів експертизи через їх розміщення на вебсайтах органів державної влади або національної бібліотеки (Болгарія, Франція, Естонія).

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*